

Ergenlerde Kişisel ve Çevresel Faktörlerin Siber Zorbalık Davranışını Yordaması¹

Sümeyye Bilgiz²

Adem Peker³

Type/Tür:

Research/ Araştırma

Received/Geliş Tarihi: August

30/ 30 Ağustos 2019

Accepted/Kabul Tarihi: February

13/ 13 Şubat 2020

Page numbers/Sayfa No: 430-447

Corresponding

Author/İletişimden Sorumlu

Yazar: smyybilgiz@gmail.com

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication. / Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

Copyright © 2017 by

Cumhuriyet University, Faculty of Education. All rights reserved.

Öz

Bireyin zorba ya da mağdur olmasına ortam hazırlayan risk faktörlerinin birden fazla boyutunun olması; bireyin, kişisel ve çevresel özellikleri ile beraber incelenmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bandura, Sosyal Öğrenme Teorisi ile İnsanın sergilediği davranışların, bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda oluştuğunu savunmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada, Sosyal Bilişsel Kuram temel alınarak, siber zorbalık davranışına sebep olan kişisel ve çevresel faktörleri bir model çerçevesinde incelemek amaçlanmaktadır. Bu çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Erzurum ili Yakutiye, Palandöken ve Aziziye ilçelerinde 9., 10., 11. ve 12. sınıfta öğrenim gören, 753 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak 'Siber Zorbalık Ölçeği' 'İnternet Öz-Yeterliği Ölçeği', Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği' ve araştırmacı tarafından geliştirilen 'Sanal Ortamda Sosyal Etki Anketi' kullanılmıştır. Ölçeklerin yapı geçerliğini sağlamak amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenilirliğini sağlamak için ise Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler için, SPSS 21.0 programı aracılığı ile korelasyon analizi ve LISREL 8.80 programı aracılığıyla yapısal eşitlik modeli uygulanmıştır. İnternet öz yeterliği, sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık ile siber zorbalık davranışı arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla uygulanan yapısal eşitlik modeli sonucunda; sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık ve interneti kullanma öz-yeterliliğin siber zorbalığın % 29'unu pozitif yönde açıkladığı saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular ilgili alanyazın ışığında tartışılmış ve gelecek çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilişsel Kuram, siber zorbalık, internet öz yeterliği, sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık

Suggested APA Citation /Önerilen APA Atıf Biçimi:

Bilgiz, S., & Peker, A. (2020). Ergenlerde kişisel ve çevresel faktörlerin siber zorbalık davranışını yordaması. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(2), 430-447.

<http://dx.doi.org/10.30703/cije.613212>

¹ Bu çalışma Atatürk Üniversitesi'nde "Ergenlerde Kişisel ve Çevresel Faktörlerin Siber Zorbalık Davranışını Yordaması" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Öğretim Görevlisi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Erzurum/Türkiye

Prelector, Atatürk University, Erzurum Vocational School, Department of Child Care and Youth Services, Erzurum/Türkiye
e-mail: sümeyye.bilgiz@atauni.edu.tr ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5393-9712

³ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Erzurum/Türkiye
Associate Prof., Atatürk University, Department of Educational Sciences, Erzurum/Turkey
e-mail: adem.peker@atauni.edu.tr ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3594-9166

The Predicting of Personal and Environmental Factors on Cyber Bullying Behavior in Adolescents

Abstract

Risk factors causing an individual to become either a bully or a victim have multiple dimensions, which makes the examination of individual together with personal and environmental characteristics necessary. In Social Learning Theory Bandura suggests that human behavior is emerged in consequence of mutual interactions of individual, environmental and behavioral factors. In this research, it is aimed to examine the personal and environmental factors that cause cyberbullying behavior in the framework of a model based on Social Cognitive Theory. In this study, relational survey model was used. The sample of the study consisted of 753 high school students in the every grade in the central districts of Erzurum in the 2018-2019 academic year. In this research study, Cyber Bullying Scale, Internet Self-Efficacy Scale, Virtual Environment Loneliness Scale and Social Impact Survey in Virtual Environment were used as data collection instruments. The construct validity of the scales within the study was established by confirmatory factor analysis. In order to ensure the reliability of the scales, Cronbach alpha coefficients were calculated. The data were analyzed by utilizing Pearson correlation by SPSS 21.0 software and structural equation modelling methods by LISREL 8.80 program. According to the structural equation modelling on the relationship between internet self-efficacy, social impact in virtual environment, loneliness in cyberspace and cyberbullying behavior variables, the 29% of cyberbullying was positively explained by social impact in virtual environment, loneliness in the virtual environment and internet self-efficacy variables. The findings of the study were discussed in the light of the related literature and suggestions were made for future studies.

Keywords: Social cognitive theory, cyber bullying, internet self-efficacy, social impact in virtual environment, loneliness in virtual environment

Giriş

İletişim, insanlık tarihinin vazgeçilmez unsurlarından birisidir. Geçmişte dumanla haberleşen insanlar, günümüzde görüntülü sohbet etme de dâhil olmak üzere birçok farklı biçimde bu ihtiyaçlarını giderebilmektedir. Bu farklılaşmanın var oluşunda teknoloji ve bilimde yaşanan gelişmelerin payı oldukça büyüktür.

Teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler insanoğlunun; iletişimini, alışveriş yapma şeklini, eğlence anlayışını, eğitim düzeyini, değer yargılarını, arkadaşlık kurma biçimini, ticaret anlayışını, sosyal hayatını kısacası hayatının hemen hemen tüm boyutlarındaki yaşayış tarzını değiştirmektedir. Bu yeni yaşam tarzına uyum süreci toplumun tamamını etkilese de çocuk ve ergen grupları bu değişimden en çok etkilenen taraf olmaktadır (Ünver ve Koç, 2017; Yaman ve Peker, 2012).

Çocuklar ve gençler interneti eğitsel çalışmalar yapmak, e-posta yoluyla mesajlaşmak, çevrimiçi oyunlar oynamak, alışveriş yapmak, sosyal ağları kullanmak, film izlemek ve müzik dinlemek gibi farklı etkinlikler için kullanırlar (Karahisar, 2014). Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojisinin kişilere sunduğu fırsatlar, gerek dünyada gerekse Türkiye internetin kullanımını hızlı bir biçimde artırmıştır. Böylece evden, okuldan, cep telefonundan, kütüphanelerden, internet kafelerden ve daha pek çok yerden internetin ulaşılabilirliğini mümkün hale gelmiştir (Cansever, 2009; Cömert ve Kayıran, 2010). Ancak teknolojinin hem kolayca ulaşılabilir olması hem de hızlı bir şekilde gelişiyor olması günlük hayatımızda kolaylıklar sağladığı gibi

dikkatimizi çeken sorunları da beraberinde getirmektedir (Ekşi ve Ümmet, 2013). Bu sorunlar; internetin aşırı ve kötüye kullanımı ile bireylerin, arkadaş çevresinden uzaklaşarak sanal arkadaşlıklar kurması, bireyselleşmelerin ortaya çıkması, ders başarılarının düşüş göstermesi, uyku ve yeme alışkanlıklarında düzensizliklerin yaşanması olarak belirlenmiştir (Ünver ve Koç, 2017).

Teknolojinin sebep olduğu diğer önemli toplumsal bir sorun ise siber zorbalıktır. Gençlerin teknolojiyi daha fazla kullanması ile okullarda görülen zorbalık davranışı, sanal ortama da taşınmış ve siber zorbalık, zorbalığın yeni bir türü olarak tanımlanır (Dalmaç, 2014). Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russel ve Tippet (2008), siber zorbalığı; bir kişi ya da bir grup tarafından, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak, kendisini rahatça savunamayan daha güçsüz bir kişiye karşı, belirli bir zaman içerisinde tekrarlı bir şekilde yapılan kasıtlı zarar verici davranış biçimi olarak tanımlamaktadır. Bu durumda siber zorbalık ergenler arasında görülen zorbalığın, kişilere zarar verme, sürekli olarak yapılma ve psikolojik yönden güç dengesizliği oluşturma özelliklerinin, teknoloji aracılığıyla gerçekleştirilmesini içermektedir (Peker ve Ekinci, 2016).

Bireyin siber zorbalık davranışı sergilemesinin veya siber zorbalığa maruz kalmasının altında yatan faktörler, sadece sahip olduğu bireysel özellikleri ile açıklanamamaktadır. Bireyin zorba ya da mağdur olmasına ortam hazırlayan risk faktörlerinin birden fazla boyutunun olması; bireyin, kişisel ve çevresel özellikleri ile beraber incelenmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır (Fanti, Demetriou ve Hawa, 2012). İnsanın sergilediği davranışların, bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda oluştuğunu savunan Sosyal Öğrenme Teorisi ile Bandura, bireyin saldırgan olarak doğmadığını, toplumsallaşmanın sonucu olarak saldırgan olmayı öğrendiğini savunmaktadır (Bayrakçı, 2007). Bu doğrultuda yapılan bu araştırma ile bireyin siber zorbalık davranışı sergilemesinin altında yatan kişisel ve çevresel faktörler incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma da, Sosyal Bilişsel Kuram temel alınarak, siber zorbalık davranışına sebep olan kişisel ve çevresel faktörlerin bir model çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın genel amacı, sosyal bilişsel yaklaşıma göre kişisel ve çevresel faktörler, ergenlerdeki siber zorbalık davranışlarını açıklamakta mıdır? sorusu olarak belirlenmiştir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ergenlerde sanal ortamdaki sosyal etkilenmeleri, siber zorbalık davranışını pozitif yönde yordamakta mıdır?
2. Ergenlerin sanal ortamdaki yalnızlık düzeyleri, siber zorbalık davranışını pozitif yönde yordamakta mıdır?
3. Ergenlerde internet öz-yeterliği, siber zorbalık davranışını pozitif yönde yordamakta mıdır?

Yöntem

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, evrenin sahip olduğu eğilim, tutum ve görüşler hakkında genel bir yargıya ulaşmak için evrenden seçilen bir grup üzerinden genellemelerin yapılacağı; genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Erzurum ili merkez ilçelerinde öğrenim gören 9., 10., 11. ve 12. sınıf lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı eğitim öğretim döneminde Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğünden elde edilen verilere göre Yakutiye, Palandöken ve Aziziye İlçelerinde toplam 49 lise bulunmaktadır.

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde Tabakalı Oranlı Örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Bu oran öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türüne göre yapılmıştır (Tablo 1). Tabakalı oranlı örnekleme yöntemi ile örneklem seçiminde, genel evren ayrı ayrı alt gruplara bölünür ve elde edilen her grubun evrendeki oranı tespit edilir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015).

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kız	321	42,6
	Erkek	432	57,4
	Toplam	753	100
Sınıf	9	209	27,8
	10	205	27,2
	11	178	23,6
	12	161	21,4
	Toplam	753	100
Okul	Anadolu Lisesi	380	50,5
	Meslek Lisesi	175	23,2
	İmamhatip Lisesi	111	14,7
	Sosyal Bilimler Lisesi	87	11,6
	Toplam	753	100
Yaş	14,00	39	5,2
	15,00	169	22,4
	16,00	186	24,7
	17,00	206	27,4
	18,00	122	16,2
	19,00	28	3,7
	20,00	3	,4
	Toplam	753	100
İnterneti kullandıkları zaman dilimi	Sabah	16	2,1
	Öğle	86	11,4
	Akşam	474	62,9
	Gece	177	23,5
Toplam	753	100	
Günlük internet kullanım süreleri	Hiç girmiyorum	132	17,5
	0-2 saat	231	30,7
	3-5 saat	271	36,0
	6-8 saat	78	10,4
	9 saat ve üzeri	41	5,4
Toplam	753	100	

Yapılan araştırmanın örnekleme seçilirken Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden elde edilen istatistiksel verilerden yararlanılmıştır. Bu çalışmada

oranlı tabakalama örnekleme türü okul türü değişkeni dikkate alınarak yapılmıştır. Erzurum ili merkez ilçelerinde yer alan, Anadolu Mesleki ve Teknik, Fen ve Sosyal Bilimler ve Anadolu İmam Hatip liselerinin sayısı ve evrendeki yüzdelik dilimi hesaplanmıştır. Daha sonra basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile uygulama yapılacak okullar belirlenmiştir. Okul türü değişkeni dikkate alınarak evrende bulunan okulların %20'si örnekleme dâhil edilmiştir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin demografik özelliklerine ilişkin bilgilere Tablo 1' de yer verilmiştir.

Araştırmaya 321 kız ve 432 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 753 öğrenci katılmıştır. Katılımcılardan 209 öğrenci 9. sınıfta, 205 öğrenci 10. sınıfta, 178 öğrenci 11. sınıfta ve 161 öğrenci ise 12. sınıfta öğrenim görmektedir. Katılımcıların %50'si Anadolu Lisesi, %23'ü Anadolu Meslek Lisesi, %14'ü Anadolu İmam Hatip Lisesi ve %11'i Sosyal Bilimler Lisesinde öğrenim görmektedirler.

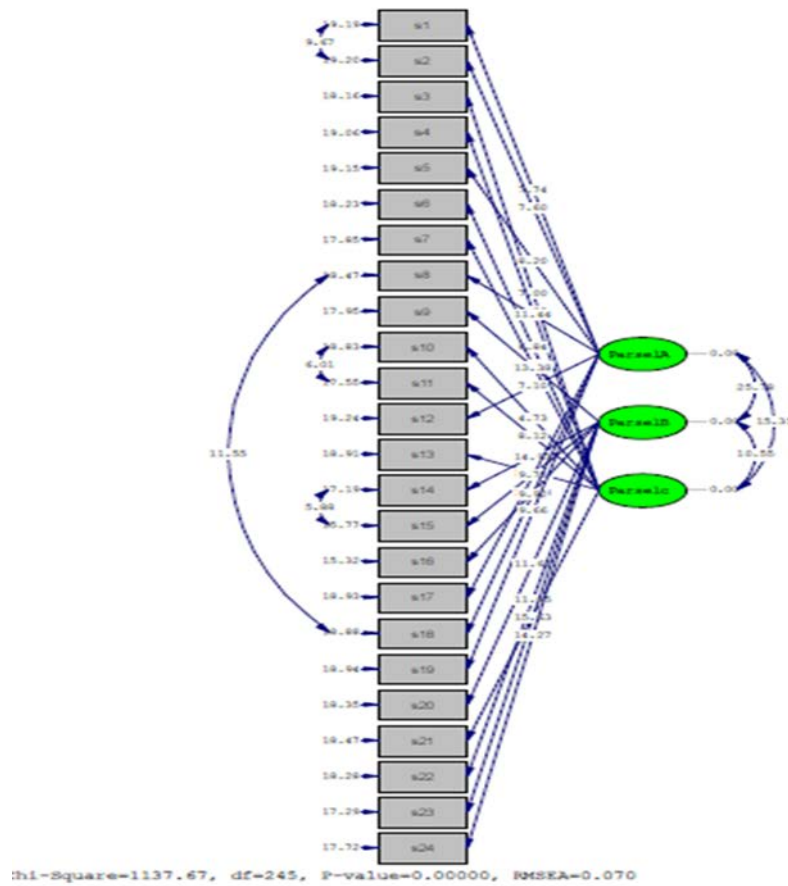
Veri Toplama Araçları

Katılımcıların siber zorbalık davranışlarını ölçmek için 'Siber Zorbalık Ölçeği'; internet uygulamalarını organize edebilmeleri konusunda kendilerini değerlendirebilmeleri için 'İnternet Öz-Yeterliliği Ölçeği', sanal ortamlarda hissettikleri yalnızlık düzeylerinin belirlenebilmesi için 'Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği' ve ergenlerin sanal ortamda birbirlerini etkileme düzeylerini belirlemek için 'Sanal Ortamda Sosyal Etki Anketi' kullanılmıştır.

Siber zorbalık ölçeği. Ergenlerin siber zorbalık davranışlarını ölçmek amacıyla Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği, 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi ile belirlenmiş ve ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin, kapsam geçerliliği alanında uzman üç kişi tarafından incelenmiştir. İç tutarlılık güvenilirlik katsayısını hesaplayabilmek amacıyla Cronbach Alfa analizi kullanılmıştır. Ölçeğin zaman içindeki tutarlılığını belirlemek amacıyla test tekrar test güvenilirliğine bakılmıştır. Ölçeğin bütün maddelerinden elde edilen Cronbach alfa katsayısı .95 olup, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .70 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .81 olarak bulunmuştur.

Tek boyutlu ve çok maddeli olan siber zorbalık ölçeğini, yapısal model analizinde kullanabilmek için madde parselleme tekniği kullanılmıştır. Öncelikle siber zorbalık ölçeği doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Sonuçlar şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1 incelendiğinde ölçeğin özellikle χ^2 değeri ve uyum indekslerinde daha iyi değerler elde etmek için 1 ila 2., 10 ila 11, 14 ila 15. ve 8 ile 18. maddeler arasında modifikasyon yapılmıştır. Modifikasyon sonucunda tekrar analiz işlemi sürdürülmüştür. Yeni analizinde özellikle χ^2 değeri ve uyum indekslerinde anlamlı bir iyileşme olduğu görülmüştür. Siber zorbalık ölçeği parsel yapıldıktan sonraki uyum değerleri incelendiğinde ölçeğin iyi uyum gösterdiği gözlenmektedir ($\chi^2/sd=4,64$; NFI = .90; CFI = .91; RFI = .90; AGFI= .90, GFI= .90; SRMR = .054; RMSEA = .070).

Şekil 1. Siber zorbalık ölçeği parsel yapıldıktan sonra ölçeğe ait t değerleri

İnternet öz-yeterliği ölçeği. Kim ve Glassman (2013) tarafından kişilerin, gelişen internet uygulamalarını organize edebilmeleri konusunda kendilerini değerlendirebilmeleri amacıyla geliştirilen İnternet Öz-yeterliği Ölçeği, 17 madde ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları organizasyon, yaratıcılık, ayırmaştırma, iletişim ve araştırma olarak belirlenmiştir. Ölçek, (1) “hiç emin değilim” ve (7) “çok eminim” olmak üzere 7’li Likert tipinde bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçekten en düşük 17 puan, en yüksek 119 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması, bireyin yüksek düzeyde internet öz-yeterliğine sahip olduğunu gösterirken, düşük puan alması internet öz yeterliliğinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu ölçme aracının Türkçeye uyarlanması ve Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi Akın, Kaya, Akın, Sahranç ve Uğur (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .94, alt boyutlar için de sırasıyla .86, .88, .87, .83 ve .75 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ölçeğin tamamı için .88, alt boyutları için de sırasıyla .85, .84, .80, .82 ve .81 olarak ortaya çıkarılmıştır.

Sanal ortam yalnızlık ölçeği. Bireylerin sanal ortamlarda hissettikleri yalnızlık düzeylerinin belirlenebilmesi amacıyla Korkmaz, Usta ve Kurt (2014) tarafından geliştirilen Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği, 20 maddeden oluşan 5’li Likert

tipinde bir ölçme aracıdır. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi ile belirlenerek maddelerin “sanal sosyalleşme”, “sanal paylaşım” ve “sanal yalnızlık olmak üzere üç faktör altında toplandığı görülmüştür. Ölçeğin 2., 3., 4., 7., 11., 13. ve 14. maddeleri ters madde olarak kodlanmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini hesaplamak amacıyla elde edilen verilerin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve ölçeğin tümü için .82, alt boyutlar içinde sırasıyla .84, .81 ve .61 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ölçeğin tamamı için .80, alt boyutlar içinde sırasıyla .87, .83 ve .70 olarak saptanmıştır.

Sanal ortamda sosyal etki anketi. Sanal ortamda sosyal etki anketi, ergenlerin sanal ortamda birbirlerini etkileme düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan anket 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, (1) “tamamen katılmıyorum” ve (5) “tamamen katılıyorum” olmak üzere 5’li Likert tipinde bir derecelendirmeye sahiptir. Anketten alınabilecek en düşük puan 5 iken, en yüksek puan 35’tir. Anketten alınan puanın yüksek olması, bireyin siber zorbalık davranışlar yapmasında arkadaşlarından etkilenme potansiyelinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu araştırma kapsamında anketin cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın ölçüm araçlarından sanal ortamda sosyal etki tek bir toplam puan elde edilmiştir. Sanal ortamda yalnızlık ölçeği sanal sosyalleşme, sanal paylaşım ve sanal yalnızlık olmak üzere üç alt boyut için ayrı puan elde edilmiştir. İnternet öz-yeterlik ölçeği organizasyon, yaratıcılık, ayırıştırma, iletişim ve araştırma olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Siber zorbalık ölçeği üç parselden meydana gelmektedir. Korelasyon analizleri aracılığıyla, siber zorbalık, sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık ve internet öz-yeterliği ölçekleri arasındaki ilişki ortaya koyulmuştur. Yapısal eşitlik modeli (YEM) analizi ile sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık ve internet öz-yeterliğinin siber zorbalığı yordama düzeyi incelenmiştir. Analizler LISREL 8.80 ve SPSS 21.00 programları aracılığıyla yapılmıştır. Araştırmada, .05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Ergenlerin siber zorbalık, sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık, internet öz-yeterliğine ilişkin normallik değerlerine ilişkin bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2’de ergenlerin siber zorbalık, sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık ve internet öz yeterliği düzeylerine ilişkin çarpıklık ve basıklık değerlerinin +3 ila -3 arasında olması, normallik varsayımının karşılandığı şeklinde değerlendirilebilir (Akbulut, 2010).

Tablo 2

Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler ve Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

	Çarpıklık		Basıklık	
	İstatistik	S.h	İstatistik	S.h
Siber Zorbalık	1,60	,089	1,91	,178
Sanal Ortamda Sosyal Etki	,276	,089	,038	,178
Sanal Ortamda Yalnızlık	1,48	,089	1,66	,178
İnternet Öz-Yeterliği	-,098	,089	-,40	,178

Bulgular

Siber Zorbalık, Sanal Ortamda Sosyal Etki, Sanal Ortamda Yalnızlık Ve İnternet Öz-Yeterliği Arasındaki Yordayıcı İlişkiler

Araştırmada yer alan siber zorbalık, sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık ve internet öz-yeterliğine ilişkin değişkenlerin Pearson korelasyon değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3
Değişkenlere İlişkin Pearson Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.PA	1											
2.PB	.61*	1										
3.PC	.32*	.43*	1									
4.Sanal Sosyalleşme	.23	.27	.18	1								
5.Sanal Paylaşım	.20	.25	.18	.54*	1							
6.Sanal Yalnızlık	-.1	-.10	.001	-.024	-.24*	1						
7.Öz-Araştırma	.05	.01	-.01	.043	-.013	.04	1					
8.Öz Ayrımlaştırma	.10*	.12*	.13*	.16*	.13*	-.08*	.14*	1				
9.Öz-Organizasyon	.14*	.15*	.10*	.18*	.11*	-.08*	.10*	.60*	1			
10.Öz-Üretkenlik	.16*	.21*	.12*	.29*	.28*	-.07*	.03	.45*	.47*	1		
11.Öz-İletişim	.16*	.19*	.13*	.37*	.29*	.01	.04	.33*	.47*	.58*	1	
12.Sosyal Etki	.30*	.26*	.26*	.12*	.12*	-.03	.00	.06	-.04	.09	*.056	1

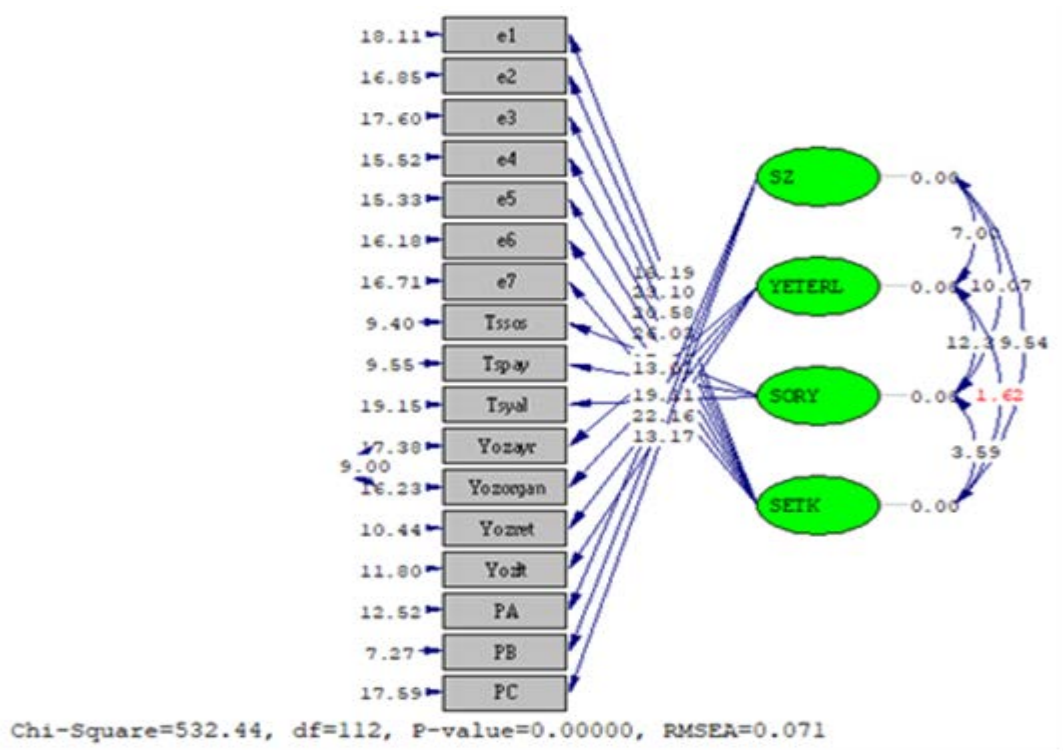
*p<.05

Tablo 3 incelendiğinde siber zorbalık, sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık ve internet öz-yeterliği ölçeklerinin alt boyutları arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür (p<.05). İnternet öz-yeterliği ölçeğinin araştırma boyutuyla, siber zorbalığın boyutları arasında anlamlı ilişkiler ortaya çıkmadığı için ölçüm modeli ve yapısal eşitlik modeline dâhil edilmemiştir.

Ölçme Modelinin Test Edilmesi ve Yapısal Eşitlik Modeline İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık, interneti kullanma öz-yeterliği ile siber zorbalık arasındaki ilişkileri test etmek için yapısal eşitlik model analizi yapılmıştır. Değişkenler arasında yapısal eşitlik modeli analizi yapılmadan önce ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığı test edilmiştir. Ölçme modelinde 4 adet gizil değişken (sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık, internet öz-yeterlik ve siber zorbalık) ile bu gizil değişkenleri oluşturan 17 gözlenen değişken yer almaktadır.

Sanal ortamda sosyal etki gizil değişkeni yedi soru maddesinden oluşmaktadır. Sanal ortamda yalnızlık gizil değişkenini sanal sosyalleşme, sanal paylaşım ve sanal yalnızlık alt boyutları meydana getirmektedir. İnternet öz-yeterlik gizil değişkenini; organizasyon, yaratıcılık, ayırma ve iletişim boyutları oluşturmaktadır. Siber zorbalık gizil değişkeni ise üç parselden oluşmaktadır. Şekil 6'da ölçme modeliyle ilgili doğrulayıcı faktör analizine ilişkin standardize edilmiş sonuçları sunulmuştur. Ölçme modelinde standardize edilmiş regresyon katsayılarının .51 ile .38 arasında değiştiği gözlenmektedir. Şekil 2 incelendiğinde gizil ve gözlenen değişkenler arası ilişkilerin anlamlılığına dair bilgiler yer almaktadır.

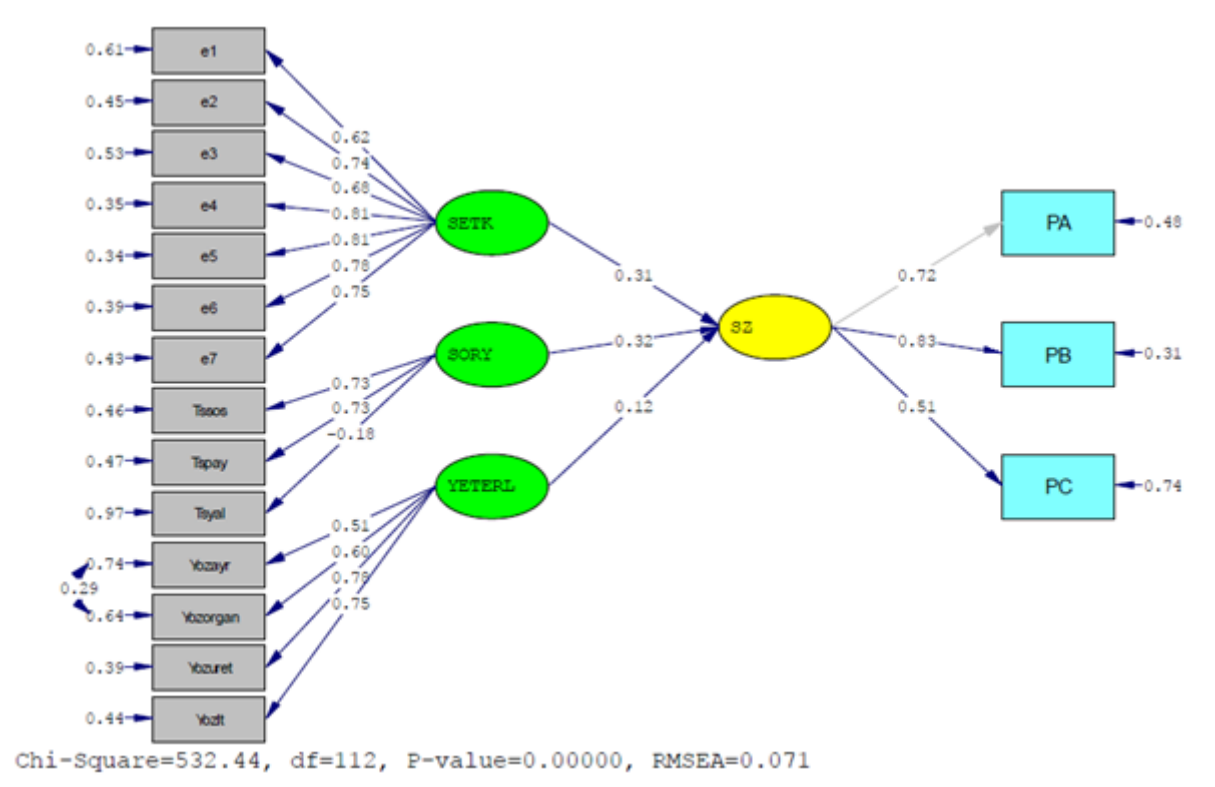
Şekil 2. Sanal ortamda sosyal etki (SETK), sanal ortamda yalnızlık (SORY), interneti kullanma öz-yeterliği (YETERL) ve siber zorbalığa (SZ) değişkenleriyle ilgili ölçme modeline ait standardize edilmiş katsayılar

Değişkenlere ilişkin t değerleri incelendiğinde, anlamlı katsayıların olduğu gözlenmektedir. Ölçme modelinin uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir düzeyde olması yine modelin anlamlı olduğu şeklinde değerlendirilmektedir ($\chi^2/sd= 4,75$; $NFI = .94$; $CFI = .95$; $RFI = .93$; $AGFI = .90$; $GFI = .92$; $SRMR = .048$; $RMSEA = .071$; $CI(RMSEA) = .065-.077$).

Bütün bu bilgiler ışığında ölçme modeline ilişkin veriler incelendiğinde yapısal eşitlik model analizi için yeterli sonuçların elde edildiği söylenebilir. Bir diğer ifade ile sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık, interneti kullanma öz-yeterliği ile siber zorbalık arasındaki ilişkileri test etmek için yapısal eşitlik model analizi yapılabileceği söylenebilir.

Sosyal Etki, Sanal Ortamda Yalnızlık ve İnternet Kullanımı Öz-Yeterliğinin Siber Zorbalığı Yordamasına İlişkin Yapısal Model Analizi

Araştırmanın ikinci basamağında ergenlerin sanal ortamda sosyal etki puanları, sanal ortamda yalnızlık düzeyleri ve internet öz yeterliliklerinin siber zorbalık puanları üzerindeki yordayıcı etkisi sınanmıştır. Şekil 3'te standardize edilmiş değerler gösterilmiştir.

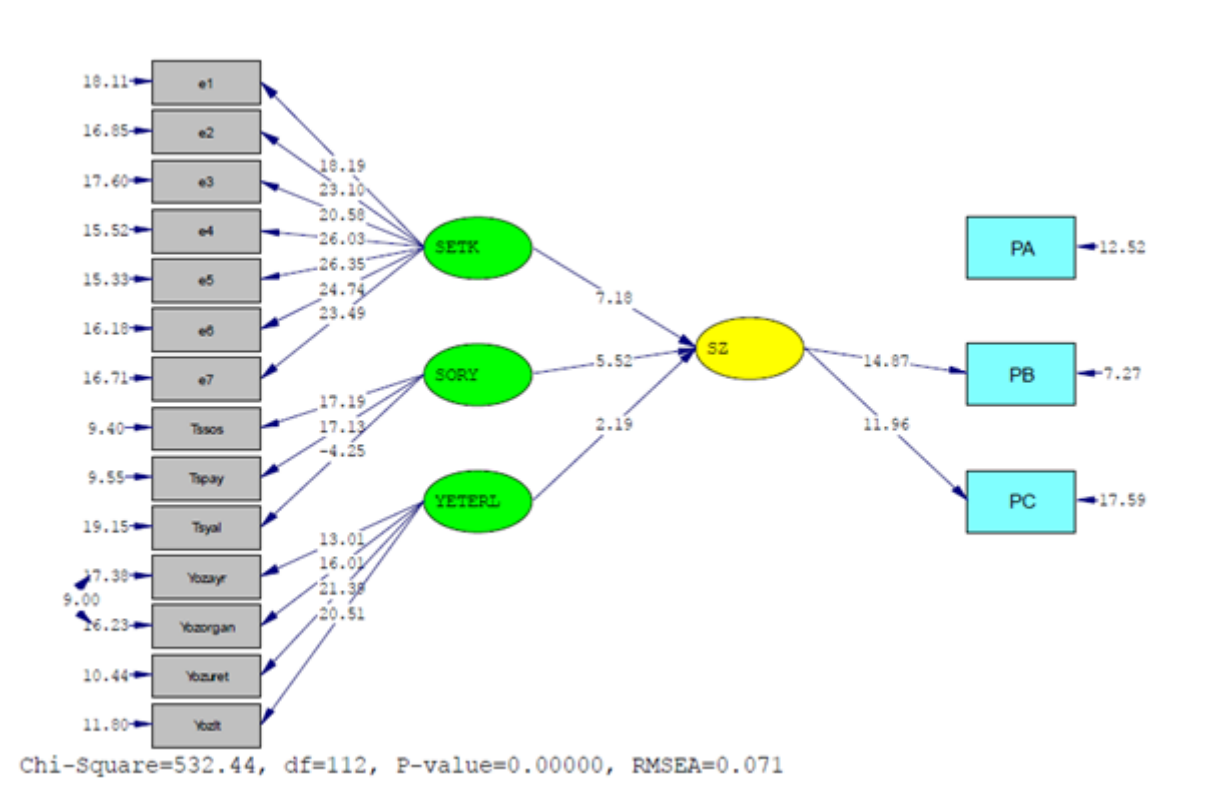
Şekil 3. Sanal ortamda sosyal etki (SETK), sanal ortamda yalnızlık (SORY) ve interneti kullanma öz-yeterlik (YETERL) ile siber zorbalık (SZ) arasındaki yapısal modele ilişkin standardize edilmiş katsayılar

Yapısal modele ilişkin standardize edilmiş katsayılar incelendiğinde sanal ortamda sosyal etki ($\beta=.31$), sanal ortamda yalnızlık ($\beta=.32$) ve interneti kullanma öz-yeterliliğinin ($\beta=.12$) siber zorbalığı pozitif düzeyde yordadığı görülmektedir. Modele ilişkin t değerleri Şekil 4'te gösterilmiştir.

Yapısal modele ilişkin t değerleri incelendiğinde sanal ortamda sosyal etki ($t=7.18$; $p<.05$), sanal ortamda yalnızlık ($t=5.52$; $p<.05$) ve interneti kullanma öz-yeterliliğinin ($t=2.19$; $p<.05$) siber zorbalığı pozitif düzeyde ve anlamlı olarak yordadığı görülmektedir. Ayrıca analizde modifikasyon önerileri doğrultusunda internet öz-yeterlik ölçeğinin ayırma ve organizasyon alt boyutları arasında modifikasyon yapılmıştır. Bu modifikasyon, yapısal eşitlik modelinin χ^2 değerinin düşüşüne yol açmış ve uyum katsayılarının iyileşmesine katkı sağlamıştır.

Modele ilişkin uyum iyiliği indekslerinin $\chi^2/sd=4.75$; $RMSEA=.071$; $NFI=.94$; $CFI=.95$; $IFI=.95$; $RFI=.93$; $GFI=.92$, $AGFI=.90$, $SRMR=.048$ ve $CI(RMSEA)=.065-.077$) olarak bulunması iyi düzeyde uyuma işaret ettiği şeklinde değerlendirilmektedir. Modelde sanal ortamda sosyal etki, sanal ortamda yalnızlık

ve interneti kullanma öz-yeterliliğin siber zorbalığın %29'unu açıkladığı saptanmıştır.

Şekil 4. Sanal ortamda sosyal etki (SETK), sanal ortamda yalnızlık (SORRY) ve interneti kullanma öz yeterlik (YETERL) ile siber zorbalık (SZ) arasındaki yapısal modele ilişkin t değerleri

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada sanal ortamda sosyal etkinin, siber zorbalık davranışı üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, sanal ortamda sosyal etkinin, siber zorbalığı pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda 'kişilerin sosyal çevrelerinden etkilenme düzeyleri arttıkça siber zorbalık yapma davranışları da artar' yorumu yapılabilmektedir. İlgili alan yazınında, araştırmanın bulgularıyla paralellik gösteren çalışmaların (Lazuras, Barkoukis, Ourda ve Tsorbatzoudis, 2013; Romera, Cano, García-Fernández ve Ortega-Ruiz, 2016) bulunduğu görülmektedir.

Sosyal Bilişsel Kuramın ön görülerine uygun olarak (Bandura, 1986), lise öğrencilerinin bu tür davranışlar hakkında pozitif normatif inançlara sahip olduklarında (bir diğer ifade ile kendileri için önemli olan kişilerin böyle bir davranışı onaylandığına inandıklarında) siber zorbalık davranışlarında bulunma eğiliminde olabilecekleri ifade edilmektedir (Xiao ve Wong, 2013). Lee ve Wu'nun (2018) sosyal etkinin ergenlerin zorbalıkla uğraşma niyetleri ve davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmesi de bu araştırmanın sonucuyla örtüşmektedir.

Bu araştırmada incelenen diğer bir bulgu sonucunda, sanal ortamda yalnızlığın, siber zorbalığı pozitif yönde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuç

Sosyal Bilişsel Kuramın ön görülerine uygun olarak, yalnızlığın siber zorbalığı yordadığı görüşünü doğruladığı söylenebilir. İlgili alan yazınında, araştırmanın bulgularıyla paralellik gösteren çalışmalar (Ayas ve Horzum, 2013; Sarıçam, Yaman ve Çelik, 2016) mevcuttur. Yapılan çalışmalar incelendiğinde yalnızlığın siber zorbalık davranışları pozitif yönde ilişkisinin olduğunu göstermesi bu araştırma sonuçlarını desteklemektedir (Beel, 2017; Johnson, 2016).

Çalışmalardan bir kısmında ise (Brewer ve Kerlake, 2015), yalnızlığın siber zorbalık davranışını yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Şahin (2012), tarafından yapılan araştırmada ise yalnızlık ile siber zorbalık yapma arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, yalnızlık ile siber mağdur olma durumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bu araştırmadan elde edilen sanal ortamda yalnızlığın, siber zorbalığı pozitif yönde yordadığı bulgusuna bağlı olarak, yalnızlıkla başa çıkmak isteyen ergenin sanal ortamdaki ihtiyacının 'sosyal destek' olduğu yorumu yapılabilir. Sosyal destek ise bireyin etrafında bulunan kişilerden gördüğü psikolojik, sosyal ve ekonomik kısacası maddi ve manevi destek olarak ifade edilebilir. Okuldaki sosyal problemler ergenin yalnız kalmasına yol açabilir. Ayrıca diğer çocuklar tarafından izole edilmiş olarak algılanan çocuğun mağdur olma ve şiddet hedefi olma riski taşıması onun sanal ortamda şiddet davranışları göstermesine neden olabilir. Arkadaşları, ailesi ve öğretmenleri tarafından yalnız bırakılan ergenin, sosyal çevresi ile kurduğu ilişkilerinde kendini yetersiz hissetmesi karşılaştığı sorunlara da gerçekçi bir bakış açısı ile yaklaşamamasına yol açabilir. Yaşadığı bu yalnızlık durumundan kurtulmak isteyen ergen, çözümü çevrimiçi iletişimler kurmakta arayabilir ve zamanının çoğunu internette harcayabilir. Bu ortamda kendi yeterliğine olan inancını geri kazanmak için siber zorbalık yaparak etrafındaki bireylere aslında güçlü biri olduğunu ve yalnız olmadığını göstermek isteyebilir.

Bu araştırmada internet öz yeterliğinin, siber zorbalık davranışı üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda internet öz yeterliğinin, siber zorbalığı pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçların, Sosyal Bilişsel Kuramın siber zorbalıkla ilgili görüşleriyle tutarlılık gösterdiği söylenebilir. İlgili alan yazınında, internet öz yeterliği ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi ele alan az sayıda çalışma (Savage ve Tokunaga, 2017; Xiao ve Wong, 2013) bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda, bu araştırmanın internet öz yeterliğinin, siber zorbalığı pozitif yönde yordadığı bulgusuyla paralellik gösteren sonuçlar elde edilmiştir.

Bandura (1986), öz yeterliliğin, bireyin belirli durumlarda belirli görevleri yerine getirme ve tamamlama kapasitesine olan inancına, yani bireyin belirli işler için gerekli davranışı uygulama kapasitesine ilişkin beklentilerine değindiğine işaret etmiştir. İnternet öz yeterliliği, kullanıcıların interneti amaçlanan bir sonuç üretmek için kullanma yeteneklerinin kişisel bir değerlendirmesi olarak düşünülebilir. Geçmişteki internet deneyimi ve mevcut interneti kullanma becerisi, kişinin internet öz-yeterliliğine katkıda bulunabilir. Siber zorbalık davranışları için, elektronik veya dijital teknolojiler üzerinde agresif göstergelerle acı ya da utanç yaratmanın istenen sonucunu üretmek için kişinin internet becerilerine güven duyması gerekir. İnternette başkalarına karşı etkili olacağına dair güçlü bir güven, siber zorbalık davranışlarının önemli bir belirleyicisi olabilir.

Bu araştırma sonucuna göre internet öz yeterliğın, siber zorbalığı pozitif yönde yordaması, Sosyal Bilişsel Kuramın öz-yeterlik kavramı ile açıklanabilmektedir. Mağdura hakaret içerikli görüntüler, cinsel içerikli paylaşımlar ya da tehdit edici mesajlarla siber zorbalık yapmak isteyen bireyin, internet konusundaki becerilerine güven duyması gerekmektedir. Eğer birey interneti kullanabilme konusunda kendine güvenme, yeterli hissetme, bilgi ve becerilerinin yüksek olduğunu düşünürse siber zorbalık davranışlarının artacağı söylenebilir.

Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Bu araştırma sonucunda sanal ortamda yalnızlık yaşayan bireylerin daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda çocuğun hem kendisi hem de çevresini tanımaya başladığı zorlu ergenlik döneminde, ilk destekçi olan anne babalar; ergene içinde bulunduğu gelişimsel dönemin özelliklerine uygun davranışlar sergilemeye çaba gösterebilirler.
- Bu araştırma sonucunda yalnızlık yaşayan bireylerin daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda hem okul rehberlik öğretmenleri hem de ebeveynler öğrencilerin sosyalleşmesi için aktiviteler düzenleyebilir. Bu aktiviteler; piknik yapma, sinema ve tiyatroya gitme, tarihi yerlerde geziler yapma, söyleşi ve konferanslara katılma, konserlere katılma, kitap yorumlama ve şehir dışı gezileri yapma şeklinde olabilir.
- Bu araştırma sonucunda arkadaşlarının ve sosyal çevresinin davranışlarından etkilenen bireylerin daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal etkinin siber zorbalık davranışları yapma olasılığı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edildiğinden, ebeveynler, öğretmenler, kardeşler ve akranların siber zorbalık yapmayı engellemek için aktif rol alabilirler.
- Yapılan bu araştırmada bireylerin internet öz yeterliliklerin, siber zorbalık davranışını yordadığı görülmüştür. Bu konuda yapılan çalışmalar sınırlı sayıda olduğu için durumu daha detaylı ele alabilecek nitel, nicel veya karma desen araştırmalar yapılabilir.
- Çalışmanın sonuçları, siber zorbalık varyansının sadece %29'unun kişisel ve çevresel faktörlerle açıklandığını göstermiştir. Gelecekteki araştırmalarda, diğer faktörlerin (örneğin, geleneksel zorbalık deneyimi, öz kontrol, duygusal düzenleme) siber zorbalık davranışları üzerindeki etkisi incelenebilir.
- Araştırmanın örneklemini Erzurum ili Yakutiye, Palandöken ve Aziziye ilçelerinde bulunan liselerde öğrenim gören 753 öğrenci oluşturmaktadır. Daha sonraki yapılacak çalışmalarda Türkiye genelini temsil edebilecek, daha büyük örneklemlemlerle yapılabilir.
- Sosyal bilişsel kuramdan yola çıkarak, yapılan bu çalışma ile siber zorbalığın potansiyel belirleyicilerini tanımlamaya çalışılmıştır. Daha sonraki çalışmalarda siber mağdurlar ve izleyiciler için bu model test edilebilir.

Kaynakça

- Akın, A., Kaya, M., Akın, Ü., Sahranç, Ü., ve Uğur, E. (2014). İnternet öz-yeterliği ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 404-415. doi.org/10.14686/BUEFAD.201428191
- Arıca, O., Kınay, H., ve Tanrıkulu, T. (2012). Siber zorbalık ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 101-114.
- Ayas, T., ve Horzum, M. (2013). Relation between depression, loneliness, self-esteem and internet addiction. *Education*, 133(3), 283-290.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Prentice Hall, New York.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 198-210.
- Beel, A. (2017). *Cyberbullying: exploration of impact of loneliness and prior experience on psychological distress*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). In the Department of Psychology The University of Mississippi.
- Brewer, G., and Kerslake, J. (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in human behavior*, 48, 255-260. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.01.073>
- Cansever Aslan, B. (2009). Ergenlerin toplumsallaşmasında internetin etkilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 10(1), 137-160.
- Cömert, I. T., ve Kayıran, S. M. (2010). Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. *Çocuk Dergisi*, 10(4), 166-170. doi.org/10.5222/j.child.2010.166
- Christensen, L.B., Johnson, R.B., and Turner, L.A. (2015). *Research methods design and analysis*. (Çeviri Ed: Aypay, A.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dalmaç, Z. (2014). *Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir (Tez No. 399464).
- Ekşi, F., ve Ümmet, D. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: Psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Journal of Values Education*, 11(25), 91-115.
- Fanti, K.A., Demetriou, A.G. ve Hawa, V. V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9 (2), 168-181. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/17405629.2011.643169>
- Johnson, K. L. (2016). *Oh, what a tangled web we weave: Cyberbullying, anxiety, depression, and loneliness*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Department of Psychology The University of Mississippi
- Karahisar, T. (2014). İnternette çocukları bekleyen riskler ve medya okuryazarlığı. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(4), 82-95.
- Kim, Y., and Glassman, M. (2013). Beyond search and communication: Development and validation of the Internet Self-efficacy Scale (ISS). *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1421-1429. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2013.01.018>
- Korkmaz, Ö., Usta, E., and Kurt, İ. (2014). Sanal Ortam Yalnızlık Ölçeği (SOYÖ) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 144-159.

- Lazuras, L., Barkoukis, V., Ourda, D., and Tsorbatzoudis, H. (2013). A process model of cyberbullying in adolescence. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 881-887. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.chb.2012.12.015>
- Lee, Y. C., and Wu, W. L. (2018). Factors in cyber bullying: The attitude-social influence-efficacy model. *Annals of Psychology*, 34(2), 324-331. <https://doi.org/10.6018/analesps.34.2.295411>
- Peker, A., ve Ekinci, E. (2016). Genel öz-yeterliğin siber zorbalıkla başa çıkma davranışları üzerindeki yordayıcı etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 2126-2140. <http://dx.doi.org/10.7884/teke.681>
- Romera, E. M., Cano, J. J., García-Fernández, C. M., and Ortega-Ruiz, R. (2016). Cyberbullying: Social competence, motivation and peer relationships. *Comunicar*, 24(48), 71-79. <https://doi.org/10.3916/C48-2016-07>
- Sarıçam, H., Yaman, E., and Çelik, İ. (2016). The mediator effect of loneliness between perceived social competence and cyber bullying in Turkish adolescents. *International Journal of Progressive Education*, 12(1), 99-107.
- Savage, M. W., and Tokunaga, R. S. (2017). Moving toward a theory: Testing an integrated model of cyberbullying perpetration, aggression, social skills, and Internet self-efficacy. *Computers in human Behavior*, 71, 353-361. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.016>
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., and Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(4), 376-385. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x.
- Şahin, M. (2012). The relationship between the cyberbullying/cybervictimization and loneliness among adolescents. *Children and Youth Services Review*, 34(4), 834-837. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.childyouth.2012.01.010>
- Ünver, H., ve Koç, Z. (2017). Siber zorbalık ile problemlı internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 15(2), 117-140.
- Xiao, B. S., and Wong, Y. M. (2013). Cyber-bullying among university students: An empirical investigation from the social cognitive perspective. *International Journal of Business and Information*, 8(1), 34-70.
- Yaman, E., ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3), 819-833.

Summary

Introduction

Rapid developments in technology change communication, way of shopping, sense of entertainment, educational level, value judgments, way of making friends, perception of trade and social life of human being. Although this process of adaptation to the new lifestyle affects the whole society, child and adolescent groups are the most affected from this change. Children and the young use the internet for different activities such as educational activities, messaging via e-mail, playing online games, shopping, using social networks, watching movies and listening to music. However, the fact that technology is both easily accessible and developing

rapidly provides convenience in our daily lives and brings along problems drawing our attention (Ekşi and Ümmet, 2013).

An important social problem caused by technology is cyberbullying. "That a group or an individual makes verbal or psychological harassment towards others by using technological equipment" is defined as cyberbullying (Smith et al., 2008). Risk factors causing an individual to become either a bully or a victim have multiple dimensions, which makes the examination of an individual together with personal and environmental characteristics necessary. In his Social Learning Theory which suggests that human behavior is emerged in consequence of mutual interactions of individual, environmental and behavioral factors, Bandura argues that an individual is not born as an aggressor and learns to be aggressive as a result of socialization. Accordingly, this research, based on the Social Cognitive Theory, aims to examine personal and environmental factors that cause cyberbullying behavior within the frame of a model. For this purpose, the following questions guided this study:

1. Do adolescents' social interactions in virtual environment predict cyberbullying positively?
2. Do adolescents' loneliness levels in virtual environment predict cyberbullying behavior positively?
3. Does internet self-efficacy in adolescents predict cyberbullying behavior positively?

Method

Relational survey model was used. The sample of the study consisted of 753 high school students studying in the 9th, 10th, 11th and 12th grades in the central districts of Erzurum in 2018-2019 academic year. Cyberbullying Scale, Internet Self-Efficacy Scale, Virtual Environment Loneliness Scale and Social Impact Survey in Virtual Environment developed by the researcher were used as the data collection tools in this research. Confirmatory factor analysis (CFA) was used for constructing validity of the scales. In order to ensure the reliability of the scales, Cronbach alpha coefficients were calculated. The data were analyzed through correlation analysis using SPSS 21.0 software and structural equation modelling using LISREL 8.80 program.

Results

As a result of the structural equation modelling that was applied to present the relations between internet self-efficacy, social impact in virtual environment, loneliness in virtual environment and cyberbullying behavior, it was found that social impact in virtual environment, loneliness in virtual environment and internet usage self-efficacy explained 29% of cyber-bullying positively.

Discussion

In this study, it was found that social impact in virtual environment predicted cyberbullying positively. Therefore, it can be said that the more people get affected by their social environments, the more their cyberbullying behaviors increase. In the related literature, it appears that there are studies (Lazuras, Barkoukis, Ourda and Tsorbatzoudis, 2013; Romera, Cano, García-Fernández and Ortega-Ruiz, 2016) that parallel the findings of this study. Another finding of this study suggeststhat

loneliness in virtual environment predicted cyberbullying positively. This conclusion, in accordance with the predictions of Social Cognitive Theory, can be said to have confirmed the view that loneliness predicts cyberbullying. In the relevant literature, there are studies that parallel the findings of this research (Ayas and Horzum, 2013; Sarıçam, Yaman and Çelik, 2016). When these studies are examined, they show that loneliness has a positive relation with cyberbullying behaviors, and support the results of this study. In this study, the predictive effect of Internet self-efficacy on cyberbullying behavior was examined. According to the findings, it was concluded that internet self-efficacy predicted cyberbullying positively. It can be said that these results are consistent with the views of Social Cognitive Theory on cyberbullying. Previous studies drew the conclusions that parallel the finding of this study that internet self-efficacy predicted cyberbullying positively (Savage and Tokunaga, 2017; Xiao and Wong, 2013). If an individual has self-confidence and considers himself/herself sufficient and feels like having a lot of information and skills in using the internet, it can be said that cyberbullying behavior will increase.

Pedagogical Implications

- As a result of this research, it is concluded that individuals who experience loneliness in virtual environment do more cyberbullying. Accordingly, in the difficult adolescence period in which a child begins to recognize both himself/herself and his/her environment, parents who are the first supporters can endeavour to exhibit appropriate behaviors for the characteristics of an adolescent's developmental period.
- As a result of this research, it was concluded that individuals who experience loneliness do more cyberbullying. Accordingly, both school guidance counsellors and parents can organize activities for socializing students. These activities can be having picnics, going to the cinema and theater, visiting historic places, attending interviews and conferences, going to the concerts, interpreting books and making interurban trips.
- As a result of this research, it was concluded that individuals affected by the behaviors of his/her friends and social environment do more cyberbullying. Parents, teachers, siblings and peers can take an active role in preventing cyberbullying since social impact was found to have a significant impact on the possibility of cyberbullying.
- In this study, it was seen that internet self-efficacy of individuals predicted cyberbullying behavior. Qualitative, quantitative or mixed pattern studies can be carried out to address the situation in more detail since the studies on this subject are limited.

Araştırmanın Etik Taahhüt Metni

Yapılan bu çalışmada bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifatın yapılmadığı, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi ve Editörünün" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğu sorumlu yazar tarafından taahhüt edilmiştir.

Authors' Biodata / Yazar Bilgileri

Öğr. Görev. Sümeyye BİLGİZ Erzurum Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda Doktora öğrencisidir.

Prelector, Sümeyye Bilgiz is student at Erzurum Atatürk University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Division of Guidance and Psychological Counseling Educational.

Doç. Dr. Adem PEKER Erzurum Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir.

Assoc. Prof Adem Peker is a lecturer at Erzurum Atatürk University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Department of Guidance and Psychological Counseling